

BİRİNCİ KISIM

2002 YILI BÜYÜME PERFORMANSI;

ETKİLEYEN UNSURLAR VE İLERİYE YÖNELİK BEKLENTİLER

Sayın Başkan, size ve bu konferansı bugüne getirenlere teşekkür ediyorum.

Değerli katılımcılar,

Geçen gün burada, bize göre hala az anlaşılan bir konu olan kriz sonrası para politikasından ve operasyonlardan söz ettik.

Bugün ise önce büyüme ile ilgili elimizde ne bilgiler var ona bakacağız, daha sonra da fiyat istikrarı ve büyüme ilişkisi konusunda kamuoyuna bu günlerde ne anlatıyoruz, onu tekrar ele alacağız.

Giriş :

Türkiye Ekonomisi, 2001 yılında yaşanan hızlı daralmanın ardından 2002 yılında yeniden büyüme sürecine girmiştir. Kriz sonrası uygulanan para ve maliye politikalarının mal ve finans piyasalarında sağladığı istikrar ve olumlu beklentiler ile yapısal düzenlemeler, başta sanayi sektörü olmak üzere ekonominin tüm sektörlerinde büyüme sürecinin başlamasına katkıda bulunmuştur.

2002 yılı programında GSMH büyümesi yüzde 3 olarak öngörülmüştü. Yılbaşında ekonominin öngörülen büyüme hızına ulaşabileceği konusunda ciddi kuşkular bulunmaktaydı. Ancak, Merkez Bankası olarak, bu büyüme öngörüsünün ulaşılabilir olduğunu, gerek basın duyurularımızda gerek Para Politikası Raporlarında kamuoyuna açıklamıştık. Bu açıklamalarda, büyümeyi olumlu etkileyecek şu unsurlar üzerinde durulmuştu. Bunlar;

1. 2001 yılında ekonominin kazandığı rekabet gücünün ihracatı ve büyümeyi olumlu etkilemesi,
2. Ters para ikamesine yol açan nedenlerin, özellikle de döviz kurunun istikrar kazanmasının iç talebi uyarması,
3. Mali piyasalardaki istikrarın, ertelenmiş yatırım ve tüketim harcamalarını uyarması,
4. Bankacılık sisteminin güçlenmesi ve kredi hacminin artması,
5. 2001 yılında hızla azalan stokların tekrar artmaya başlaması,
6. Tarımsal üretimdeki artış beklentisi .

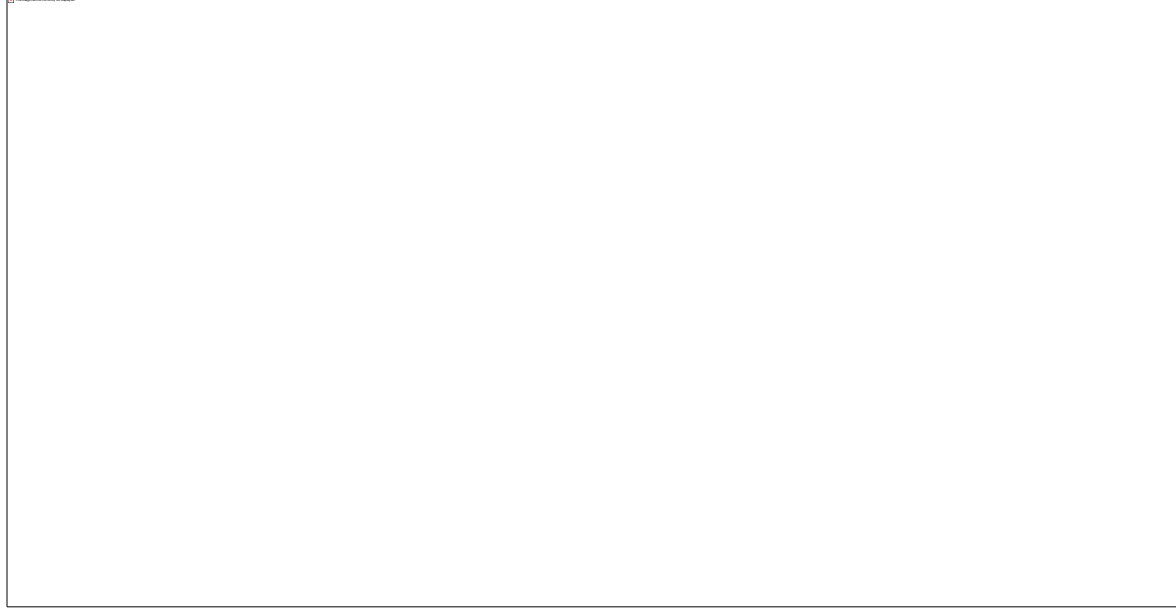
olarak vurgulanmıştı.

Kredi hacmi hariç yukarıda sayılan unsurların, 2002 yılı ilk yarısında gerçekleşen hızlı büyümede etkili olduğu gözlenmektedir.

Üretim Yönünden 2002 Yılı Büyüme Performansının Değerlendirilmesi:

DİE tarafından, GSMH büyüme hızının 2002 yılı ilk çeyreğinde yüzde 0.3, ikinci çeyreğinde ise yüzde 8.8 olduğu açıklanmıştır. Yılın ilk çeyreğinde net dış alem faktör gelirlerinin GSMH büyümesine katkısı negatif iken ikinci çeyrekte pozitif olmuştur. Bu nedenle, GSYİH büyümesi ilk çeyrekte yüzde 1.9, ikinci çeyrekte ise yüzde 8.2 olarak gerçekleşmiştir.

GRAFİK 1: GSMH BÜYÜME HIZI (ÖZGÜN SERİ ve MEV.DÜZ.SERİ)

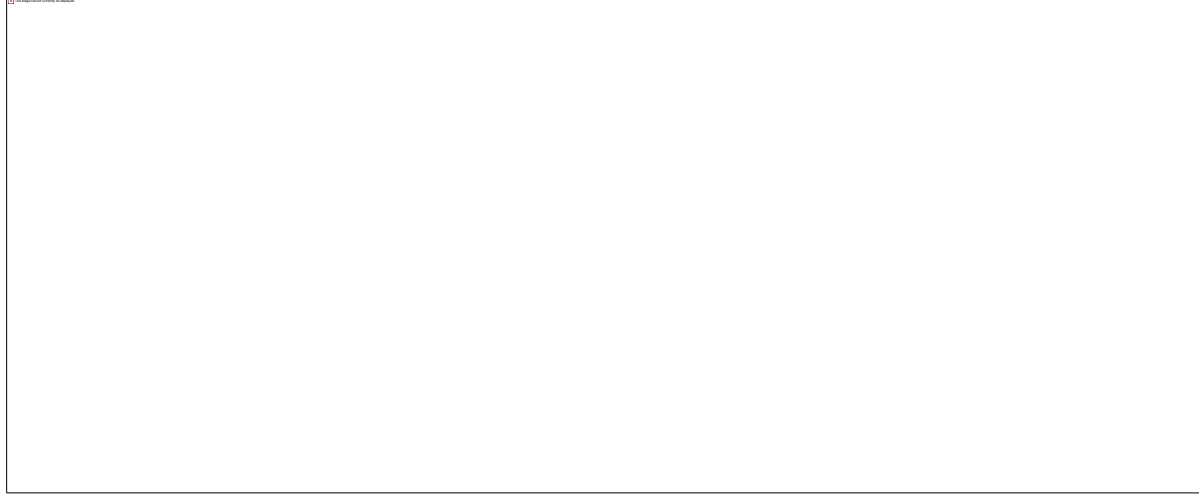

Mevsimlik düzeltilmiş seriler incelendiğinde, yılın ikinci çeyreğinde GSMH ve GSYİH'nın ilk çeyreğe göre, sırasıyla, yüzde 2.1 ve yüzde 2.2 oranında büyüdüğü görülmektedir.

Sektörler itibarıyla bakıldığında, yılın ikinci çeyreğinde de GSYİH büyümesine en önemli katkı sanayi ve ticaret sektörlerinden gelmiştir. İkinci çeyrekte, sanayi sektörü yüzde 12.2, ticaret sektörü ise yüzde 10.1 oranında büyüme göstermiştir.

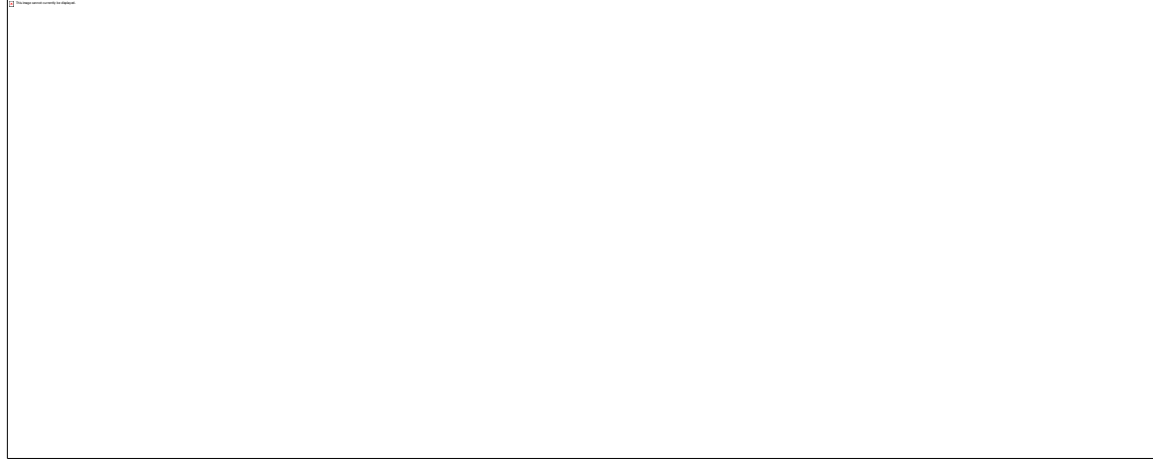
Mali piyasalarda istikrarın sağlanması sonucunda döviz kurları ve faiz oranlarındaki gerileme, firmaların üretim ve talebe ilişkin beklentilerini olumlu etkileyerek, özellikle Mart ayından itibaren sanayi üretiminde hızlı bir canlanma sağlamıştır. Buna, kriz nedeniyle geçen yıl üretimde yaşanan daralmanın yarattığı baz etkisi de katkıda bulunmuştur.

GRAFİK 2 : GSMH VE SANAYİ ÜRETİMİ ARTIŞI

Geçmiş trendler incelendiğinde, sanayi sektörü hem doğrudan hem dolaylı olarak ticaret ve ulaştırma sektörlerine yaptığı katkılar nedeniyle GSMH büyümesinin temel belirleyicisidir. Sanayi sektörü, doğrudan ve dolaylı olarak GSMH'nın yüzde 60'ını aşan bir bölümünün belirleyicisi olmaktadır.

GRAFİK 3: Ticaret – İthalat – Sanayi Katma Değer Artışı

Aylık ve üç aylık sanayi üretim endeksi, kapasite kullanım oranları, ithalat ve diğer göstergeler yılın ikinci çeyreğinde de ekonomideki canlanmayı destekleyici yönde bir seyir izlemiştir. Ayrıca, tarım dışı istihdamdaki yükseliş, açılan firma

sayısındaki artış, EFT dolaşım hızındaki yükselme, protesto edilen senetlerdeki azalış ekonomideki canlanmaya işaret etmektedir.

Tablo 1: Üretim Artışını Destekleyici Göstergeler

Kredi hacmindeki gelişmeler ekonomideki canlanma eğilimi ile uyumlu görülmemektedir. Bilindiği gibi, bankacılık sektörüne yönelik düzenlemeler bazı büyüklüklerin karşılaştırılabilir olma özelliğini de ortadan kaldırmıştır. Bazı bankaların TMSF'ye devredilmesi, tahsili gecikmiş kredilere ilişkin daha sıkı düzenlemelerin yürürlüğe girmesi, denetimler sonucunda bazı bankalarda daha önce kredi olarak takip edilen bir bölüm alacakların diğer hesaplara nakledilmesi, bankacılık sistemi kredi büyüklüğünü 2002 yılında önemli ölçüde etkilemiştir. Bu durum, kredilerle ilgili sağlıklı bir karşılaştırma yapma olanağını da ortadan kaldırmıştır.

Kriz nedeniyle 2001 yılı ilk yarısında 9.4 milyar dolarlık sermaye çıkışı ekonominin finansman imkanlarını önemli ölçüde daraltmıştı. Bu yılın ilk yarısında ise sermaye hareketleri dengesinde olumlu bir gelişme gözlenmiş ve 611 milyon dolarlık sermaye girişi gerçekleşmiştir. Özellikle, firmaların kullandığı dış kredilerde 2002 yılında bir canlanma gözlenmektedir. 2001 yılı ilk yarısında, 915 milyon dolarlık net dış borç ödeyici pozisyonunda olan firmalar, 2002 ilk yarısında 1.3 milyar dolarlık net kredi kullanıcı pozisyonunda olmuşlardır. Bu gelişme, firmaların

finansman imkanlarını artırarak üretim ve büyümeyi destekleyici bir unsur olmuştur.

Tablo 2: Firmaların Dış Kredi Kullanımı (Milyon Dolar)

Yıl	İç Kredi Kullanımı (Milyon Dolar)	Dış Kredi Kullanımı (Milyon Dolar)
2001		
2002		

Sanayi üretimine paralel olarak, tarımsal üretimdeki artışta 2002 yılı ikinci çeyreğinde büyümeyi olumlu yönde etkilemiştir. Geçen yılın ikinci çeyreğinde yüzde 2.9 oranında gerileyen tarım katma değeri, bu yılın aynı döneminde hububat ve bakliyat üretimindeki yükselme nedeniyle yüzde 2.3 oranında artış göstermiştir.

Talep Yönünden 2002 Yılı Büyüme Performansının Değerlendirilmesi :

Bilindiği gibi, DİE sektörel üretim gerçekleşme ve tahminlerinden yararlanarak GSMH ve GSYİH serisini hesaplamaktadır. Üretim yönünden hesaplanan GSYİH serisi kullanılarak talep unsurları elde edilmektedir. 2002 yılında talep unsurlarındaki gelişmeler incelendiğinde, her iki çeyrekte de büyümeye en yüksek katkının stok birikiminden geldiği görülmektedir. 2001 yılında, iç ve dış talebin büyük ölçüde stoklardan karşılanması üretimi ve GSYİH büyümesini olumsuz etkilemiştir. Bu durum dikkate alınarak, 2002 yılında stok birikiminin büyümeye pozitif katkısının olacağı beklenmekteydi.

Stok birikiminin GSYİH büyümesine katkısı yılın ilk çeyreğinde 5.9 puan, ikinci çeyreğinde ise 10.9 puan olmuştur. Bu gelişmede, 2001 yılında stok birikiminin GSYİH büyümesine katkısının negatif olması da belirleyici olmuştur. Stok birikiminin

GSYİH büyümesine katkısı, 2001 yılı ilk çeyreğinde negatif 5.3 puan, ikinci çeyreğinde ise negatif 8.6 puandır.

Geçmiş kriz dönemlerinde de benzer eğilimler gözlenmiştir. Nitekim, 1994 ve 1995 yılı ilk yarısında da aynı durum yaşanmıştır. 1994 yılı ikinci döneminde stokların GSYİH büyümesine katkısı negatif 7.5 puan iken 1995 yılı aynı dönemdeki katkısı pozitif 6.5 puana yükselmiştir.

Tablo 3: Stokların GSYİH Büyümesine Katkısı (Yüzde Puan)

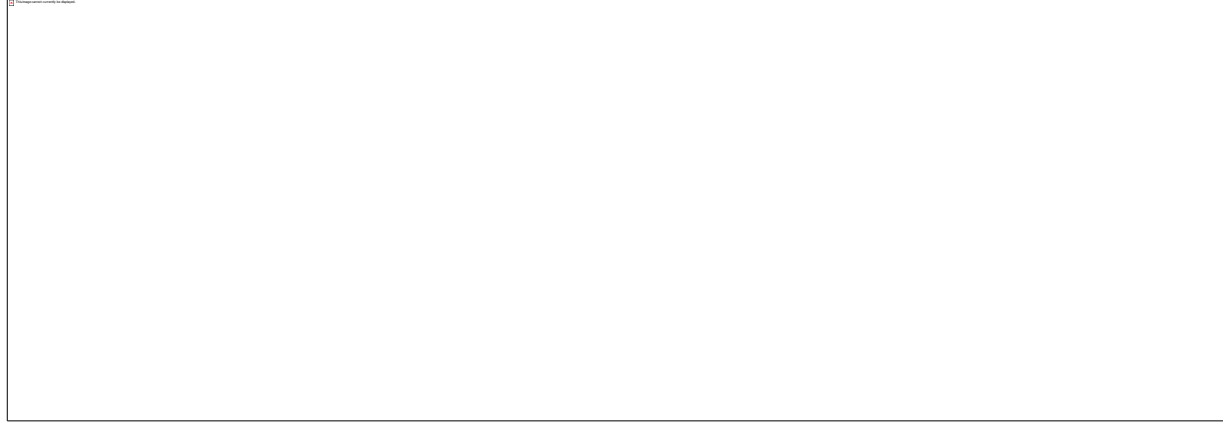
Yıl	İlk Çeyrek	İkinci Çeyrek
2001	-5.3	-8.6
1994	-7.5	-
1995	6.5	-

TCMB İktisadi Yönelim Anketi incelendiğinde, 2002 ilk çeyreğinde stok artışının genelde mamul mal stokundaki artıştan kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Sanayideki nispi canlanmaya karşılık iç talebin yetersiz olması ve ithalattaki gerilemenin sürmesi mamul mal stoklarında artışa neden olmuştur. Ancak, yılın ikinci çeyreğinde, sanayi üretimindeki hızlı artışla birlikte özellikle petrol dışı ara malı ithalatındaki yükseliş hammadde stoklarının yükseldiğine işaret etmektedir. Haziran ayından itibaren ithalattaki yavaşlama da dikkate alındığında ithal hammadde stoklarının ikinci çeyrekteki stok artışında etkili olduğu tahmin edilmektedir.

Talep yönünden büyümeye önemli bir katkı da mal ve hizmet ihracatındaki artıştan kaynaklanmaktadır. Mal ve hizmet ihracatı yılın ilk çeyreğinde yüzde 9.1 ikinci çeyreğinde ise yüzde 4.2 oranında artmıştır. Diğer görünmeyen gelirlerdeki gerilemenin sürmesi ve turizm gelirlerindeki yavaşlama mal ve hizmet ihracatındaki artışı sınırlandırmıştır. Mal ihracatı nominal olarak yılın ilk çeyreğinde yüzde 4.6, yılın ikinci çeyreğinde ise yüzde 2.3 oranında artmıştır. Aynı

dönemlerde mal ihracatındaki miktar artışı ise, sırasıyla yüzde 20.1 ve yüzde 10.8 olmuştur.

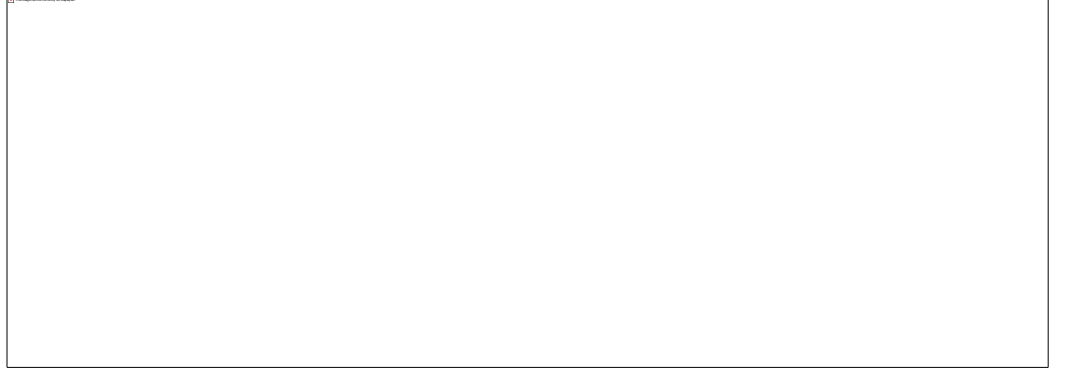
Tablo 4 : Talebi Etkileyen Faktörler

2002 yılı ikinci çeyreğinde kamu tüketim ve yatırım harcamalarının GSYİH büyümesine katkısı 0.4 puan iken, özel tüketim ve yatırım harcamalarının katkısı ise 1.9 puan olarak gerçekleşmiştir.

Özellikle, tarım dışı istihdamda gözlenen artış, tüketici kredileri-kredi kartları kullanımındaki yükselme, faiz oranlarındaki hızlı gerilemenin yarattığı servet etkisi ve enflasyondaki düşüşün reel gelirleri olumlu etkilemesi, yılın ikinci çeyreğinde özel harcamalardaki artışa katkıda bulunmuştur.

Tablo 5: Talep Unsurlarının GSYİH Büyümesine Katkısı (Yüzde Puan)

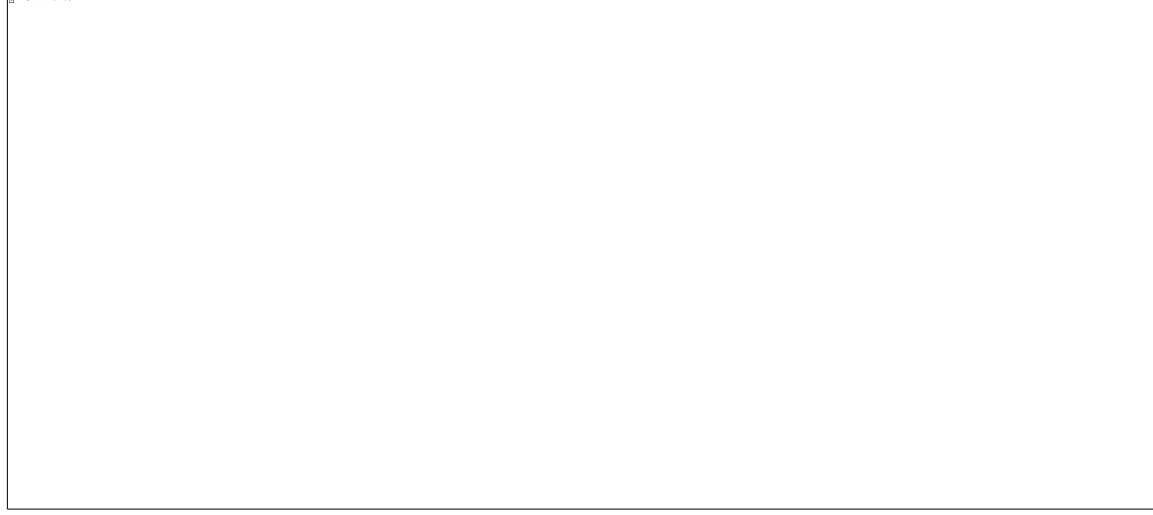

GSYİH büyümesinin yüksek olmasına karşın, özel tüketim ve toplam nihai yurtiçi talepteki artışın sınırlı olması büyüme konusunda kamuoyunda bazı kuşklar yaratmıştır. Stok birikiminin büyümenin belirleyicisi olması, bu durumda etkili olmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi, kriz sürecinden çıkılırken bu tür bir eğilimin gözlenmesi normal görülmektedir.

2002 yılı ikinci çeyreğinde ekonomide hızlı bir canlanma gözlenmekle birlikte, GSYİH ve talep unsurlarının ulaştığı seviye geçmiş dönemlerin altında bulunmaktadır. Yıllıklandırılmış seriler kullanıldığında bu eğilim daha rahatlıkla gözlenmektedir. GSYİH, özel tüketim ve toplam nihai talebin yıllıklandırılmış değerleri, 2002 yılı ikinci çeyreğinde geçen yılın aynı döneminin altında bulunmaktadır. Bu durum, toplam nihai yurtiçi talep açısından daha belirgindir. Benzer eğilim, 1994 krizi sonrasında 1995 yılında da gözlenmiştir.

GRAFİK: Yıllıklandırılmış GSYİH,Toplam Nihai Yurtiçi Talep ve

Özel tüketim

İleriye Yönelik Bekleyişler :

2002 yılının ikinci yarısında da büyüme eğiliminin sürmesi beklenmektedir. Mayıs ayından itibaren siyasi belirsizlik algılamasının etkisiyle, faiz oranları ve döviz kurlarında yükselme gözlenmiştir. Bunun, tarım dışı sektörlerin büyümesi üzerinde olumsuz etkide bulunacağı tahmin edilmektedir. Nitekim, Haziran ayından itibaren ithalatta bir yavaşlama gözlenirken, Ağustos ayı üretim beklentileri de imalat sanayi üretiminin bir miktar hız kaybedeceğine işaret etmektedir. Mali piyasalardaki belirsizlikler, yatırım ve tüketim talebinde de kısmen yavaşlamaya neden olacaktır. TCMB İktisadi Yönelim Anketinin gelecek üç aya ilişkin verileri de talep ve üretimdeki canlılığın hız kaybedeceğini göstermektedir.

Ancak, tarımsal üretimde beklenen artış, yılın ikinci yarısında üretim ve talep açısından büyümeyi olumlu etkileyecek temel bir unsur olarak görülmektedir. Ayrıca, İhracatçı Birlikleri kayıtlarına göre Temmuz ayından itibaren ihracatın kazanmış olduğu ivmede büyümeyi olumlu etkileyecek bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Keza, bankacılık sisteminin yeniden sermayelendirilme sürecinin tamamlanması da sonuçta büyümeyi destekleyici bir faktör olacaktır.

Sonuç:

Değerli katılımcılar,

Büyüme ile ilgili bilgiler ve beklentiler böyle. Olumlu ve olumsuz yönleri var. Bu konuda fikir oluştururken bilgileri bir bütün olarak ele almanın yararı var. Bu birincisi.

İkincisi; yılbaşından bu yana Merkez Bankası'nda elde edilen veriler ve yapılan tahminler, Programın öngördüğü % 3'lük büyümeye ulaşamayacağını hiç bir zaman göstermemiştir. Bugün de göstermemektedir. Bu durum yılbaşından beri Meclis, Hükümet ve kamuoyuna yaptığımız sunumlarda defalarca teyit edilmiştir.

Üçüncüsü; yılbaşından beri, sık sık görsel ve yazılı basına yansıyan "bu programda büyüme olmaz, büyüme olmadan da program yürümez" söyleminin hangi bilgilere dayandığı tarafımızca merak konusudur. Ama elimizde ipuçları vardır. Diğer ülkelerin tecrübelerinden biliyoruz ki, bir yolsuzluk biçimi olan enflasyonla ciddi bir şekilde mücadelenin başlamış olması, toplumda bazı kesimleri rahatsız edebilmektedir.

Dördüncüsü; Büyüme ve enflasyon rakamları ve hesaplama yöntemleri her zaman tartışılabilir. Bu doğru. Biz de tartışabiliriz. Şaşırtıcı olan, bu tartışmaların büyüme – 8 ve enflasyon 70'lerin üzerinde iken yapılmamış olmasıdır. Oysa yöntemler aynı idi.

Nihayet beşincisi; Programın ve Merkez Bankası'nın fiyat istikrarına ciddi bir şekilde yönelmiş olmasının toplumda güveni artırdığı bir gerçektir. Ekonomideki toparlanmada bunun da çok önemli payı vardır.

İKİNCİ KISIM

FİYAT İSTİKRARI VE BÜYÜME